

Befolkningsutviklingen¹

Våre anslag viser at ved årsskiftet var om lag 4 524 000 personer bosatt i Norge. Befolkningsøkningen ble dermed på 20 400 i 2001, 4 500 mindre enn året før. Tilveksten skyldes et fødselsoverskudd på 12 500 (56 700 fødte minus 44 200 døde), og et innflyttingsoverskudd fra utlandet på 7 900, se tabell 1.

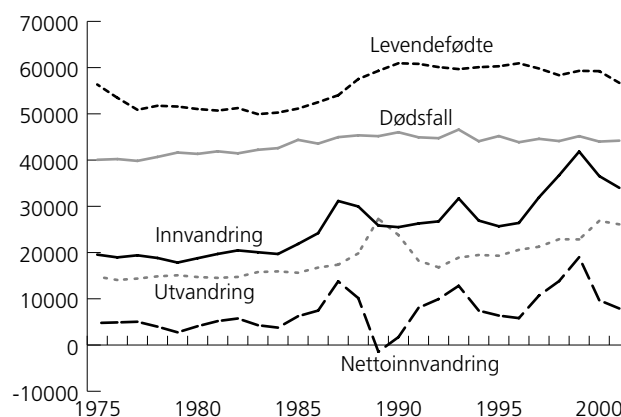
I følge anslagene for 2001 var antall dødsfall omtrent det samme som året før, mens det var en nedgang i antall levendefødte, se figur 1. Samtidig flyttet det om lag 2 500 færre til Norge og omtrent like mange fra Norge som i det foregående året, slik at nettoinnvandringen sank for andre år på rad. Folkemengden vokste med om lag 20 400, som er den laveste veksten siden 1990. Den naturlige befolkningsveksten, dvs. fødselsoverskuddet, var 12 500 (0,27 prosent) – den laveste siden 1988.

Fødselsoverskuddet var over dobbelt så høyt som gjennomsnittet i EU-landene. I Europa hadde Island og Irland vesentlig høyere naturlig vekst enn Norge, mens Nederland, Frankrike og Luxembourg lå litt høyere. Pga. innvandringsoverskuddet vokste folketallet i Norge med 0,45 prosent i alt, som er litt høyere enn i EU. I Vest-Europa stiger folketallet fortsatt svakt, vesentlig pga. innvandring, mens det synker i de fleste land i Øst-Europa.

Fødsler

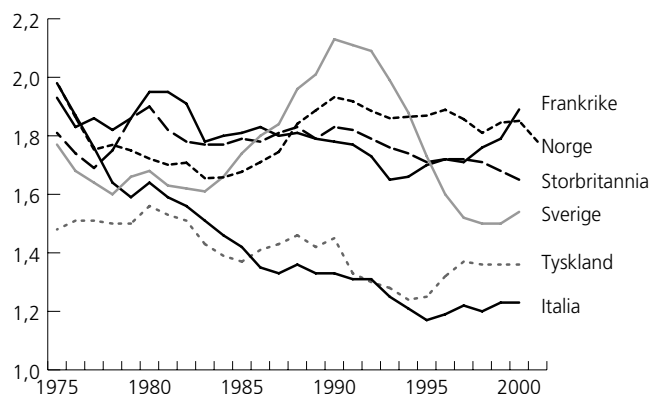
Fødselstallet i Norge gikk klart ned i fjor, fra 59 000 til 56 700. Dette er den største nedgangen siden midten av 1970-tallet. Basert på det foreløpige fødselstallet er samlet fruktbarhetstall (SFT)² anslått å være ca. 1,78 i 2001. Dette er det laveste siden 1987, se figur 2. Om dette er begynnelsen på en ny fruktbarhetsnedgang er det for tidlig å si, men man kan merke seg at SFT har sunket på hele nittitallet, riktignok svakt og ujevnt.

Figur 1. Fødsler, dødsfall, inn- og utvandring. 1975-2001

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tallene for 2001 er foreløpige anslag.

Figur 2. Samlet fruktbarhetstall i Norge 1975-2001 og noen andre vesteuropeiske land. 1975-2000

Kilde: Statistisk sentralbyrå og *Recent demographic developments in Europe*, utgavene for 1998, 2000 og 2001, Council of Europe, Strasbourg

Tabell 1. Befolkningsendringer 1991-2001

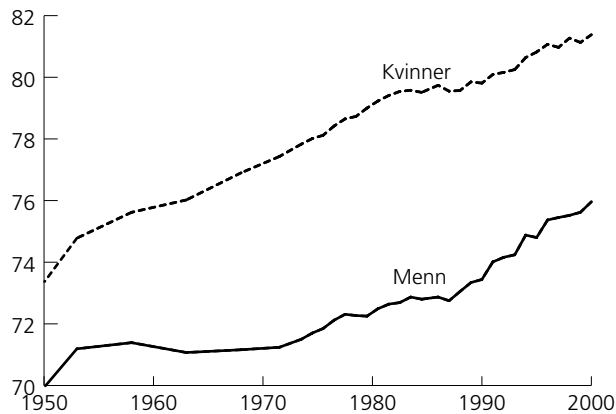
År	Folketall per 1.1.	Levendefødte	Dødsfall	Innvandring	Utvandring	Nettoinnvandring	Fødselsoverskudd	Befolkningsvekst
1991-1995 per år	4 299 171	60 196	45 102	27 465	18 546	8 919	15 094	24 013
1996	4 369 957	60 927	43 860	26 407	20 590	5 817	17 067	22 884
1997	4 392 714	59 801	44 595	31 957	21 257	10 700	15 206	25 906
1998	4 417 599	58 352	44 112	36 704	22 881	13 823	14 240	28 063
1999	4 445 329	59 298	45 170	41 841	22 842	18 999	14 128	33 127
2000	4 478 725	59 234	44 002	36 542	26 854	9 688	15 232	24 920
2001	4 503 436	56 700 ¹	44 200 ¹	34 000 ¹	26 100 ¹	7 900 ¹	12 500 ¹	20 400 ¹
2002	4 524 000 ¹							

¹ Anslag.

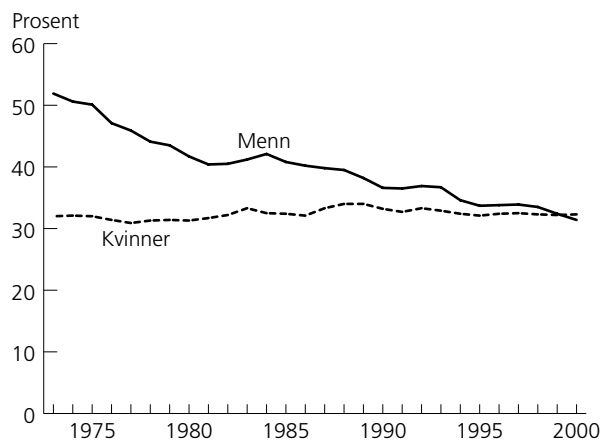
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

¹ Mer befolkningsstatistikk kan finnes på SSBs nettsider, <http://www.ssb.no/emner/02/>

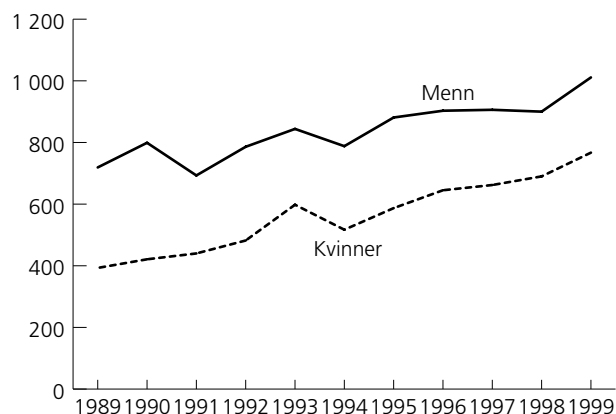
² Samlet fruktbarhetstall beregnes som summen av ettårige aldersavhengige fruktbarhetsrater 15-49 år. Det kan tolkes som antall barn hver kvinne kommer til å føde under forutsetning av at fruktbarhetsmønsteret i perioden varer ved og at dødsfall ikke forekommer. For at det ikke skal bli befolkningsnedgang på lang sikt, når vi ser bort fra inn- og utvandring, må SFT være på 2,1 barn.

Figur 3. Forventet levealder ved fødselen. 1950-2000

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Andel dagligrøykere blant menn og kvinner 16-74 år. 1973-2000

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5. Døde av kroniske sykdommer i nedre luftveier, etter kjønn. 1989-1999

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fruktbarhetsnivået i Norge har de siste årene vært blant de høyeste i Europa, noe som har fått mye oppmerksomhet, bl.a. fra politisk hold. De foreløpige tallene for 2001 antyder at Norges unike posisjon på dette feltet kan være i ferd med å endre seg. Frankrike hadde høyere SFT enn Norge i 2000, som vist i figur 2. Flere andre land, bl.a. Danmark og Finland hadde omtrent samme SFT i 2000 som Norge i 2001.

Dødelighet

I 2001 døde om lag 44 200 personer, omtrent det samme som i 2000. Dette innebærer en liten nedgang i dødeligheten pga. befolkningens aldersstruktur. Forventet levealder ved fødselen økte derfor trolig litt fra 2000, da den var 76,0 år for menn og 81,4 år for kvinner, som er de høyeste tall som noen gang er observert for Norge, se figur 3.

I internasjonal sammenheng er det bare en håndfull land som har lavere dødelighet enn Norge. I Europa er det tre land hvor mennene kan forventes å leve lenger, Island (78,0), Sverige (77,4) og Sveits (76,9). Det er fem land hvor kvinnene lever lenger enn de norske, nemlig Sveits (82,6), Frankrike (82,4), Spania (82,1), Italia (81,8) og Sverige (81,7). Globalt er det fortsatt Japan som ligger i teten når det gjelder forventet levealder, spesielt for kvinner med 84,6 år, mens mennene kan forvente å leve i 77,6 år, litt lavere enn islendingene. Dødelighetsutviklingen i Norge ligger litt over ti år etter utviklingen i Japan.

Økningen i forventet levealder i Norge fra 1999 til 2000 var litt større for menn enn for kvinner, slik at forskjellen mellom kjønnene gikk ned, til 5,4 år. Denne nedgangen har pågått siden 1986, da det var en forskjell i forventet levealder mellom kjønnene på hele 6,9 år. På 1950-tallet var imidlertid forskjellen kun 3 ½ år.

Den noe svakere forbedring av levealderen blant kvinner enn blant menn har trolig sammenheng med at kvinners og menns livsstil blir mer og mer lik. Det er mange livstilsfaktorer som påvirker dødeligheten, slik som yrkesdeltaking, fysisk aktivitet i arbeid og fritid, ernæring og alkoholbruk, men den faktor som kanskje har den klareste og mest direkte virkning på dødeligheten er røyking. Det var lenge mye vanligere for menn enn for kvinner å røyke, men dette har snudd. I 2000 var det for første gang flere dagligrøykere blant kvinner (32 prosent) enn blant menn (31 prosent), se figur 4. Spesielt har det vært en markert økning for yngre kvinner. I 2000 var det vanligere for kvinner enn for menn å røyke i aldersgruppen under 45 år.

Endrede røykevaner er trolig årsaken til at antall dødsfall av sykdommer i nedre luftveier nå øker betydelig raskere blant kvinner enn blant menn, når vi betrakter perioden fra 1989 til 1999, se figur 5. Fra 1989 til 1999 økte antall dødsfall av denne typen med 85 prosent for kvinner og 47 prosent for menn. En

annen konsekvens av større likhet i røykevanene, er at dødeligheten av lungekreft i 1996-97 for første gang var høyere for kvinner enn for menn for aldersgruppen under 50 år.³

Inn- og utvandring

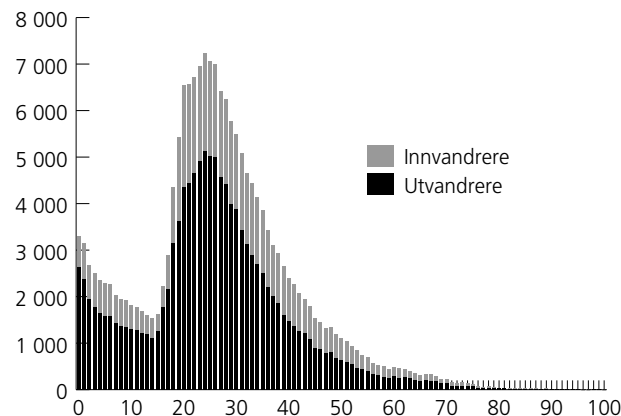
Som nevnt foran flyttet det i 2000 om lag 2 500 færre til Norge og omtrent like mange fra Norge som i det foregående året, slik at nettoinnvandringen sank markert. Denne er nå tilbake til nivået på midten av 1990-tallet, se figur 1.

Flyttinger til og fra Sverige er en god arbeidsmarkedsindikator. I 2000 flyttet det for første gang siden 1990 litt flere svensker fra enn til Norge (netto -100). Dette underskuddet økte noe i 2001, da det i de tre første kvartaler var en nettoutvandring av 300 svensker. Det var også et utflyttingsoverskudd av Jugoslaver på 1 200, som i hovedsak skyldes at mange kosovoalbarnere flyttet ut etter at deres midlertidige beskyttelse hadde utløpt. Blant andre europeere var den største nettostrømmen blant russiske statsborgere, med en nettoinnvandring på 600 i de tre første kvartalene. Fra Asia var overskuddet på 3 800, hvorav irakere (700), afghanere (600) og iranere (500) utgjorde de største gruppene. Fra Afrika var det fortsatt størst overskudd av somaliere (800).

De fleste inn- og utvandrere er unge, med en konsentrasjon om aldersgruppene 20-39 år, som omfatter litt over halvparten av alle inn- og utvandrere, se figur 6. De som flytter inn og ut av landet har også med seg en del barn, spesielt innvandrerne. Om lag 27 prosent av innvandrerne og 23 prosent av utvandrerne i 1996-2000 var under 18 år. Innvandrerne er litt yngre enn utvandrerne, med en medianalder på henholdsvis 25,1 og 26,7 år. Siden 1980 har 48,7 prosent av innvandrerne og 48,3 prosent av utvandrerne vært kvinner, dvs. en nokså lik kjønnsfordeling.

Det bør presiseres at inn- og utvandrere består av *alle* som flytter til og fra landet, uansett statsborgerskap og fødeland. I årene 1996-2000 var 27 prosent av innvandrerne og 48 prosent av utvandrerne norske statsborgere.

Figur 6. Inn- og utvandrere etter alder. 1996-2000

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Innvandrerne aldersfordeling har konsekvenser for bl.a. arbeidsmarkedstilknytningen og stønadsbehovet. Tabell 2 viser at de ikke-norske inn- og utvandrerne er svært konsentrert til de mest yrkesaktive aldre, 20-39 år, mens de norske har en noe jevnere aldersfordeling. De befinner seg i mindre grad i denne aldersgruppen, det er flere eldre blant dem, og de har med seg flere barn. Det siste er kanskje noe overraskende, da personer født utenfor Norge vanligvis får flere barn. Grunnen må derfor være at norske statsborgere som flytter er noe mer etablert i familiefasen enn de ikke-norske.

Innenlandske flyttinger

I 2000 var det 201 000 flyttinger mellom kommuner, dvs. at 4,5 prosent av befolkningen byttet bostedskommune. Dette er 9 400 flere enn i 1999, og det høyeste tallet som er registrert for noe normalt år (dvs. som ikke skyldes spesielle registertekniske forhold). Vi må tilbake til 1977 for å finne en høyere mobilitet. Økningen i flytteraten var større for menn enn for kvinner, i tillegg til at mennenes mobilitet har vært høyere enn kvinnesiden siden 1987. For flyttinger mellom fylkene må vi tilbake til 1981 for å finne en like høy mobilitet som i 2000. Mobiliteten mellom landsdelene økte også noe i 2000 i forhold til 1999, men den har vært høyere i flere tidligere perioder. Det

Tabell 2. Aldersfordeling blant inn- og utvandrere. 1996-2000. Prosent

	Alle		Ikke-norske statsborgere		Norske statsborgere	
	Innvandrere	Utvandrere	Innvandrere	Utvandrere	Innvandrere	Utvandrere
0-19	29,9 %	25,5 %	28,3 %	22,9 %	34,2 %	28,2 %
20-39	53,5 %	52,8 %	57,7 %	56,5 %	42,6 %	48,7 %
40+	16,5 %	21,8 %	14,0 %	20,6 %	23,2 %	23,1 %
I alt	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
Antall personer	173 451	114 424	125 984	59 692	47 467	54 732

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

³ Aage Tverdal: Dødelighet av lungekreft - nå høyere hos kvinner enn hos menn under 50 år, *Tidsskrift for den Norske Lægeforening* 121 (21): 2486-2488.

er altså blitt svært mange kortdistanseflyttinger, ofte i forbindelse med skifte av bolig, mens det ikke er spesielt høyt nivå på langdistanseflyttingene. I tillegg til de 201 000 flyttingene mellom kommuner i 2000, ble det registrert om lag 355 000 flyttinger innenfor kommunene, som er en økning på 5 000 fra 1999.

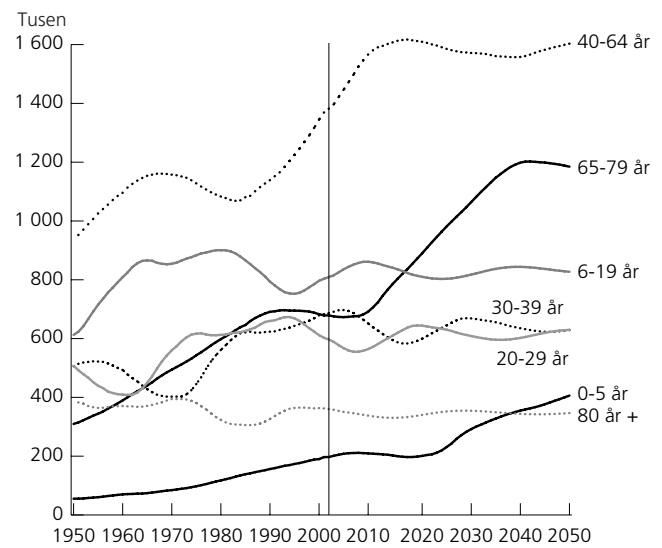
De innenlandske flyttingene, sammen med innvandring, bidrar til at det foregår en sterk sentralisering av befolkningen til Østlandet, spesielt til fylkene rundt Oslofjorden, med unntak av Oslo, dvs. Østfold, Akershus, Vestfold og Buskerud. Oslo hadde negativ flyttebalanse i forhold til resten av landet i årene 1998-2000. I 2000 klarte selv ikke et innflyttingsoverskudd fra utlandet å kompensere for dette. I de tre første kvartalene av 2001 var det imidlertid innflyttingsoverskudd til Oslo både fra resten av landet og fra utlandet. Det er en tendens over hele landet til at omegnskommunene rundt de største byene vokser betydelig raskere enn byene, noe som er blitt karakterisert som et «smultringmønster».

Utflyttingen fra Nord-Norge fortsetter. I 2000 hadde Nord-Norge en netto utflytting til resten av landet på nesten 4 000 personer, en økning på 800 fra 1999. Det er bare i periodene 1985-1986 og 1995-1998 at den årlige nettoutflyttingen har vært større. På den annen side fortsatte landsdelen å ha netto innflytting fra utlandet (2200 i 2000). Også i de tre første kvartalene i 2001 var det netto utflytting fra Nord-Norge, av samme omfang som året før.

Aldersstruktur

I de seinere år er det størrelsen på aldersgruppen 40-64 år, dvs. de eldste yrkesaktive aldersgrupper, som har vokst raskest, i år 2001 med 27 000 personer, se figur 7. Antall barn i skolealder, 6-19 år, øker også en del (+9 000), mens antall personer i ungdomsfasen, 20-29, går ned (-13 000) pga. de små kullene fra 1970-tallet. For tida synker antall «unge» pensjonister 65-79 år svakt, men om fem år vil denne gruppen begynne å vokse sterkt og vil bli nesten fordoblet fram til 2040, ifølge mellomalternativet (MMMM) i befolkningsframskrivingen for 1999-2050. Antall eldre pensjonister (80+) vil først begynne å øke sterkt etter 2020 og så fordobles før 2050. Etter om lag 2040 vil det være flere personer over 80 år enn førskolebarn (0-5 år), ifølge disse framskrivingene. Eldrebølgen er altså ikke over om 30-40 år, men vi vil isteden få en permanent høy andel eldre, dersom fruktbarheten ikke øker vesentlig i forhold til dagens nivå.

Figur 7. Folkemengden per 1.1. i sentrale aldersgrupper. Registrert 1950-2001 og framskrevet til 2050 (alternativ MMMM)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

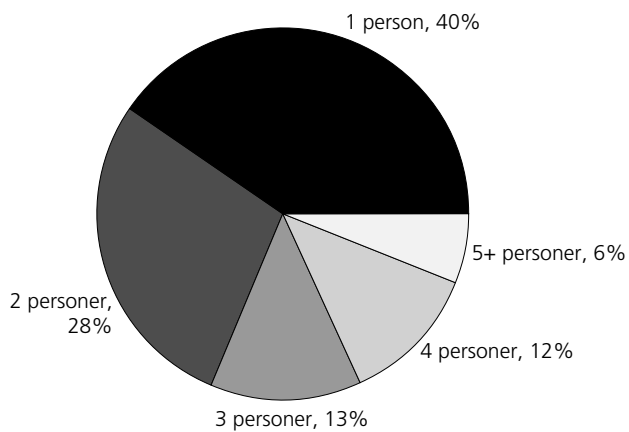
Husholdningssammensetning

De ferskeste husholdningstallene er fra 1998, da det var 2 049 000 husholdninger i Norge. Av disse bestod 829 000, eller 40 prosent av bare én person, se figur 8. Denne andelen har økt jevnt fra 33 prosent på midten av 1980-tallet.

Ser vi imidlertid på hvordan *personene* fordeler seg på husholdningene, bor bare 19 prosent alene, som vist i figur 9. (Dersom vi bare regner med voksne personer, 18 år og over, er det om lag 25 prosent av dem som bor alene.) Det vanligste er imidlertid å bo i topersonhusholdninger, i 1998 bodde 26 prosent av alle personer i slike. Det er også mange (22 prosent) som bor i husholdninger bestående av 4 personer. Store husholdninger er relativt sjeldne i Norge i dag. I 1998 var det kun 4 prosent av befolkningen som bodde i en husholdning med seks eller flere medlemmer.

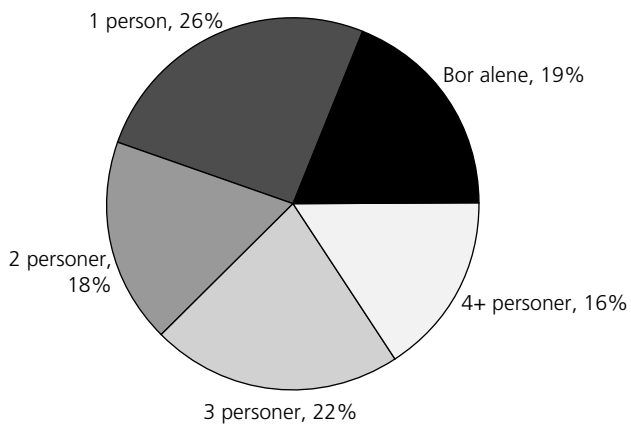
Det er lett å blande sammen begrepene når man ser på husholdningssammensetningen, f.eks. hvor stor andel som bor alene. Det er viktig å skille mellom person og husholdning som statistisk enhet. De 40 prosent av husholdningene som består av én person utgjør altså 19 prosent av befolkningen.

Figur 8. Fordelingen av husholdninger etter husholdningsstørrelse. 1998. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 9. Fordelingen av personer etter husholdningsstørrelse. 1998. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.